

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1878

142 χρόνια μετά, βρισκόμαστε σήμερα εδώ για να αποτίσουμε φόρο τιμής στους συμπατριώτες μας που συμμετείχαν στην Επανάσταση του 1878 με στόχο την απελευθέρωση της Θεσσαλίας. Αρχεία που τελευταία έρχονται στο φως της δημοσιότητας άγνωστα για πολλά χρόνια, μας πληροφορούν για ένα κίνημα γεμάτο φλόγα, πάθος, ηρωισμούς και θυσίες, που άρχισε με την εξέγερση των ορεινών πληθυσμών στον Όλυμπο, στην Όσσα, στο Πήλιο και στη Μακεδονία, περιοχές που ήταν ακόμη τουρκοκρατούμενες. Θα πρέπει βέβαια να έχουμε υπόψη μας ότι η Ελλάδα του 1878 έφθανε μέχρι τη Λαμία, με σύνορο μια γραμμή από τον κόλπο του Αμβρακικού έως τον κόλπο του Παγασητικού. Η Τουρκοκρατία επομένως στη Θεσσαλία κράτησε πέντε αιώνες, για την ακρίβεια 487 χρόνια, μια και κατακτήθηκε το 1393 και απελευθερώθηκε το 1881. Αυτό λοιπόν το μικρό ελληνικό βασίλειο, βρίσκεται μέσα σε ένα ηφαίστειο που λέγεται **Ανατολικό Ζήτημα**, μέσα από το οποίο ξεπηδούν οι εθνικιστικές βλέψεις των Σλάβων στα Βαλκάνια και οι ιμπεριαλιστικές διαθέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων.

Για να καταλάβουμε επομένως τα τραγικά γεγονότα που συνέβησαν στη Ραψάνη, θα πρέπει να φύγουμε από εδώ και να βρεθούμε στα Βαλκάνια, (κομμάτι και αυτά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας), αλλά και στην υπόλοιπη Ευρώπη, διότι στα επαναστατικά κινήματα που ξέσπασαν στη Θεσσαλία και στη Μακεδονία έχουν άμεση εμπλοκή οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Να το πούμε πιο απλά, πρόκειται για «μαγειρέματα συνόρων στα διπλωματικά σαλόνια».

Η αρχή της αναταραχής γίνεται αισθητή όταν φθάνει η είδηση ότι στις 24 Απριλίου 1877 η Ρωσία κήρυξε τον πόλεμο στην Τουρκία, η οποία με την καταπίεση που ασκεί στους υπόδουλους και τις θηριωδίες, προκαλεί την έξαρση του βαλκανικού εθνικισμού, τον επαναστατικό αναβρασμό των λαών, αλλά και την αγανάκτηση της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης. Οι ευρωπαίοι ηγέτες προσπαθούν με διπλωματικά μέσα να πείσουν το Σουλτάνο να εφαρμόσει μεταρρυθμίσεις που θα σέβονται τα δικαιώματα των χριστιανών, χωρίς όμως κανένα αποτέλεσμα. Η Ρωσία νικά και επιβάλλει στην Τουρκία την ταπεινωτική ειρήνη του Αγίου Στεφάνου (προάστιο της Κωνσταντινούπολης) στις 19 Φεβρουαρίου/3 Μαρτίου 1878. Σύμφωνα με αυτή ιδρύεται η Μεγάλη Βουλγαρία που φθάνει στο Αιγαίο πέλαγος, έχοντας σχεδόν όλη τη Μακεδονία και τη Θράκη. Ανοίγει έτσι την όρεξη στη Βουλγαρία, με αποτέλεσμα να έχει συνέχεια βλέψεις προς το Αιγαίο.

Κατά περίεργη σύμπτωση την ίδια μέρα της υπογραφής της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου, κηρύσσεται η επανάσταση στις 18/2 Φεβρουαρίου στην Μακεδονία και στις 22/6 Μαρτίου 1878 η επανάσταση στον Όλυμπο, στον Κολινδρό Πιερίας από τον Επίσκοπο Κίτρος Νικόλαο.

Τα μηνύματα που έχουν ήδη φτάσει στους κατοίκους της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας, δημιουργούν μεγάλη αναταραχή, το καζάνι βράζει, ένα ηφαίστειο ετοιμάζεται να εκραγεί, με τους αγωνιστές να διαμηνύουν προς όλους, όπως διαβεβαιώνουν τα προξενικά έγγραφα, ότι είναι έτοιμοι να επαναστατήσουν και ότι σύσσωμος ο ελληνισμός θα αντιδράσει, στην προοπτική να υπαχθούν στη Μεγάλη Βουλγαρία και να ξημερώσουν από τη μια μέρα στην άλλη Βούλγαροι πολίτες.

Να δούμε όμως τι ακριβώς συμβαίνει στην εσωτερική πολιτική σκηνή. Η δεκαετία που βρισκόμαστε δεν θα λέγαμε ότι χαρακτηρίζεται από πολιτική σταθερότητα. Από το 1863 έως το 1875, σε 11 δηλαδή χρόνια αλλάζουμε 22 κυβερνήσεις. Το ελληνικό κράτος δεν διαθέτει σαφή εξωτερική πολιτική, στέκεται επιφυλακτικό, άβουλο, άτολμο και αναποφάσιστο στα γεγονότα που συμβαίνουν στην γειτονιά των Βαλκανίων και μας αφορούν άμεσα. Η ελληνική κυβέρνηση (πρόκειται για την οικουμενική κυβέρνηση που σχηματίζεται στις 11/1/1877 με Πρωθυπουργό τον Κουμουνδούρο), βρίσκεται σε δεινή θέση, με τους πολιτικούς διχασμένους, διστάζει να αναλάβει την ευθύνη ενός πολέμου και δηλώνει ουδετερότητα. Όταν ξεσπάει ο ρωσοτουρκικός πόλεμος βρίσκεται σε απόλυτη δυσαρμονία με την κοινή γνώμη. Στις 14 και 15 Ιανουαρίου του 1878, 10000 πολίτες της Αθήνας σε συλλαλητήριο ζητούν την συμμετοχή μας στον πόλεμο προκειμένου να απελευθερωθούν οι αλύτρωτες περιοχές.

Λιθοβολούν σπίτια, ανοίγουν βιαίως τα οπλοπωλεία, παίρνουν τα όπλα και κατεβαίνουν στους δρόμους με συνθήματα κατά των πολιτικών με αίτημα να βγει η Ελλάδα στον πόλεμο στο πλευρό της Ρωσίας κατά της Τουρκίας, με σκοπό την απελευθέρωση των υπόδουλων περιοχών. Τα αθηναϊκά καφενεία φωνάζουν πόλεμο, θεωρώντας την διπλωματική οδό που ακολουθεί η κυβέρνηση ύποπτη και κατακριτέα. Αγνοούν βέβαια το τι συζητιέται στα διπλωματικά σαλόνια.

Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας την περίοδο αυτή παίζει το παιχνίδι των Άγγλων, οι οποίοι δεν διστάζουν να δείξουν την φιλοτουρκική πολιτική τους. Αξιάνουν αυστηρή ουδετερότητα και πιέζουν τον Βασιλιά Γεώργιο Α΄ και την Κυβέρνηση να μην επιτρέψουν τα επαναστατικά κινήματα σε Θεσσαλία και Μακεδονία. Απλά μας είπαν «μην πολεμήσετε», «να κάτσετε φρόνιμα», αυτό στη γλώσσα της Διπλωματίας σημαίνει «εμείς είμαστε εδώ».

Και ενώ τελειώνει ο ρωσοτουρκικός πόλεμος η ελληνική κυβέρνηση πιεζόμενη από τις κραυγές πολέμου, διατάσσει τον ελληνικό στρατό με 23000 άνδρες στις 21 Ιανουαρίου/2 Φεβρουαρίου 1878 να περάσει τα ελληνικά σύνορα, να φθάσει στον Δομοκό. Τρεις μέρες μετά την εισβολή δίνεται η εντολή να μην προελάσει στο εσωτερικό της Θεσσαλίας και να αποφύγει τις εχθροπραξίες με τους Τούρκους. Αποφασίζει την επέμβαση χωρίς καμιά προετοιμασία και χωρίς εναλλακτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση απρόβλεπτων καταστάσεων. Την επόμενη μέρα ανακαλούνται οι στρατιωτικές δυνάμεις στο ελληνικό έδαφος μετά από παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων. Ναυάγιο η εσωτερική και η εξωτερική πολιτική, η Ελλάδα είναι απομονωμένη, **«περιγέλωτος βασίλειον»** θα σχολιάσει κάποιο άρθρο τη διεθνή εικόνα της Ελλάδος στα 1880.

Όλα αυτά συμβαίνουν ένα μήνα περίπου πριν τα γεγονότα στη Ραψάνη. Η Ελλάδα είναι πρώτο θέμα στις αγγλικές εφημερίδες, διότι η Αγγλία εντομεταξύ έχει αλλάξει πολιτική απέναντί μας. Θεωρεί ότι αυτή τη στιγμή που η Οθωμανική αυτοκρατορία διαλύεται, η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας την εξυπηρετεί για να εμποδίσει τη Ρωσία και τον σλαβικό επεκτατισμό προς τον Νότο. «Έχουμε ανάγκη και τους δυο για να εμποδίσουμε τη σλαβική επέκταση» είναι η πολιτική τους. Διαμηνύει λοιπόν στην μεν Ρωσία : «όχι στη συνθήκη Αγίου Στεφάνου, αλλιώς πόλεμος», στην Ελλάδα : «περιορίστε τις επαναστάσεις, κι εγώ θα μεσολαβήσω στους Τούρκους για την ασφάλεια των χριστιανών και θα μιλήσω για τη Θεσσαλία, την Μακεδονία, την Ήπειρο και την Κρήτη και στους Τούρκους: «στο συνέδριο που

θα ακολουθήσει, δεν θα σας στηρίξω αν δεν μου υπογράψετε μυστική συμφωνία για την παραχώρηση της Κύπρου» (η υπογραφή μπήκε τον Μάιο του 1878) Έτσι η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου κρατάει μόνο λίγους μήνες, αναθεωρείται και η Μεγάλη Βουλγαρία διαλύεται. Ενώ η Αγγλία κάνει ανατολίτικα παζάρια με όλους, ο Επίσκοπος Κίτρους, στις 22 Φεβρουαρίου/6Μαρτίου 1878 κηρύσσει την επανάσταση του Ολύμπου στον Κολινδρό Πιερίας. Στην Μακεδονία έγινε 4 μέρες πριν, στις 18/2. Η υπό κατάρρευση οθωμανική αυτοκρατορία που αδυνατεί να επιβάλλει την τάξη και η γενική παραλυσία της στρατιωτικής και πολιτικής διοίκησης ήδη από το 1877, κάνουν την κατάσταση αφόρητη. Μέσα από προξενικά έγγραφα της Λάρισας και του Βόλου περιγράφονται οι τουρκικές αυθαιρεσίες όχι μόνο στους υπόδουλους έλληνες, αλλά και στους υπηκόους των ευρωπαϊκών κρατών. Οι υπόδουλοι υφίστανται τα πάνδεινα: φόνους, λεηλασίες, ληστείες, βιασμούς, δολοφονίες.

Εδώ στη Ραψάνη των 2000 κατοίκων, σε έκθεση με αριθμό 1/2120 στις 11/2/1877των προξενικών αρχών, ημέρα Κυριακή, έφιπποι τούρκοι χωροφύλακες υπόσχονταν στους ραψανιώτες και τους κατοίκους των γύρω χωριών ότι, αν αυτοί προσέφεραν ως έκτατη φορολογία 70 ζώα, θα τους προστάτευαν από πιθανή λεηλασία εκ μέρους των Γκέκηδων που επρόκειτο να περάσουν από την περιοχή. Οι κάτοικοι πίστεψαν στη διαβεβαίωση αυτή, αλλά τα συμφωνημένα δεν τηρήθηκαν. 483 γκέκηδες έφθασαν την ημέρα του Σταυρού εδώ, οι Ραψανιώτες τους φιλοξένησαν με 400 οκάδες ψωμί, 40 σφαχτά, 100 οκάδες βούτυρο, 100 οκάδες ρύζι, 120οκάδες μέλι. Όλα αυτά φάνηκαν λίγα και έτσι λαφυραγόγησαν τη Μεταμόρφωση κλέβοντας το ιερό ποτήρι, έσπασαν πόρτες από τα σπίτια, άρπαξαν ότι βρήκαν μέσα, έδειραν διαβάτες, άρπαξαν ζώα από τους στάβλους, ενώ 10 γκέκηδες θέλησαν να σπάσουν τη πόρτα της επισκοπής για να τη λαφυραγωγήσουν αλλά εμποδίστηκαν από τον φύλακα. Πριν φύγουν ζήτησαν 4000 γρόσια, όταν τα μέτρησαν τα βρήκαν 3700.Πήραν και τα υπόλοιπα 300 αφού προσωποκράτησαν τους προκρίτους του χωριού.

Η συσσωρευμένη αγανάκτηση, η πίκρα και ο θυμός, πυροδοτούν το φυτίλι της επανάστασης που κηρύσσεται στη Μακεδονία στις 18/2 και στις 22 Φεβρουαρίου /6 Μαρτίου 1878 στον Όλυμπο, στον Κολινδρό Πιερίας, από τον Επίσκοπο Κίτρους Νικόλαο. Στις περιοχές αυτές δρουν ήδη αντάρτικες ομάδες εξασκημένες στα όπλα και ετοιμοπόλεμες, μια και είχαν συμμετοχή σε παλαιότερα επαναστατικά κινήματ. Στον αγώνα αυτόν πρωτοστατούν οι ραψανιώτες κυρίως, αλλά και κάτοικοι από τα γειτονικά χωριά, Κρασιά και Πυργετό. Ο Δομούζας και ο Τζαχείλας πηγαίνουν από χωριό σε χωριό και δίνουν κουράγιο στους κατοίκους και στους εαυτούς τους. Συγκροτούν ένοπλο σώμα από 500 άνδρες ηλικίας 15-60 χρονών και βγαίνουν στον αγώνα, με 1000 περίπου όπλα που μεταφέρθηκαν από το Άγιο Όρος και τη Μονή του Αγίου Διονυσίου στο Λιτόχωρο. Όταν λοιπόν στις 22 Φεβρουαρίου του 1878 έφτασαν οι πρώτες πληροφορίες ότι ο οθωμανικός στρατός κινείται προς τα στενά των Τεμπών, αφήνουν σπίτια, γυναίκες, παιδιά και πιάνουν τα υψώματα στη θέση Σελιό, με στόχο να εμποδίσουν τις τουρκικές δυνάμεις να καταλάβουν το ύψωμα του κάτω Προφήτη Ηλία και να κινηθούν προς το Λιτόχωρο.

Πρωταγωνιστής στα γεγονότα ο Μητροπολίτης Αμβρόσιος Κασσάρας, ο οποίος ένα χρόνο πριν, λίγους μήνες μετά την άφιξή του στην Ραψάνη στις 22 Μαρτίου του 1877, έζησε προσωπικά τη λεηλασία στο χωριό από τους γκέκηδες και μάλιστα λίγο έλειψε να γίνει και ο ίδιος παρανάλωμα του πυρός. Οπλισμένος λοιπόν με θάρρος,

τόλη και ανδρεία, ανέπτυξε αντάρτικο σώμα του οποίου τέθηκε επικεφαλής και μαζί με τον επίσκοπο Κίτρος Νικόλαο και τους επαναστάτες οπλαρχηγούς, βρέθηκε από την αρχή στη πρώτη γραμμή του μετώπου, ενώ σε μια συμπλοκή με τους Τούρκους κοντά στη Ραψάνη τραυματίστηκε.

Στο χώρο γύρω από το Μοναστήρι των Αγίων Θεοδώρων και μέχρι την κορυφογραμμή της βουνοπλαγιάς διεξήχθησαν πολλές μάχες, μεταξύ των οποίων η καθοριστική για το χωριό, η μάχη του Προφήτη Ηλία που διήρκεσε από τις 22-26 Φεβρουαρίου. *«Από το δάσος των Αγίων Θεοδώρων οι σφαίρες άρχισαν να σφυρίζουν, ενώ οι βροντερές κραυγές των καπεταναίων ακούγονταν στη Ραψάνη «καρδιάαααα παιδιά μας, βαράτε τα σκυλιάααα». Τότε επήλθε μεγάλη σύγχυση και αλαλαγμοί των εν οίκους μενόντων, οι υπερήλικες συνόδευαν τα γυναικόπαιδά προς τα βόρεια δάση του Ολύμπου»* περιγράφει ο Απόστολος Μπέτσιος στο ημερολόγιό του, αλλά και ο δάσκαλος Γρηγόρης Παπαδημητρίου, ο οποίος υπηρέτησε στη Ραψάνη.

Στις 26 Φεβρουαρίου, 4000 Τούρκοι ξεκίνησαν από το Μπαλαμούτι εναντίον της Ραψάνης. Στον Προφήτη Ηλία 100 επαναστάτες δίνουν σκληρή μάχη, χωρίς αποτέλεσμα. Δεν ήταν δυνατό να κρατήσουν τις θέσεις τους, έτσι, την επόμενη διατάχθηκε γενική εκκένωση του χωριού και φυγή των κατοίκων στην Κρασιά και στα άλλα γειτονικά χωριά. Οι Τούρκοι μπαίνουν στο χωριό, το πυρπολούν και κατασφάζουν 7 γηραιούς άνδρες και 2 γυναίκες που δεν μπόρεσαν να ακολουθήσουν τα γυναικόπαιδα που έφυγαν προς την Αβαρίτσα, (Αβαρνίτσα), την Πούρλια και τον Παντελεήμονα.

«Είναι αδύνατο νά φαντασθεῖ κανείς τό κακόπού έγένετο. Μητέρες έκλαιον καί έθρήνουν άπ' έδῶ, διότι εἶχον χάσει τά παιδιάτων. Παιδιά έκλαιον γοερῶς άπ' έκει ζητοῦντα τούς γονεῖς των. Τί νά ύποφέρουν, τό ψῦχος, τήν χιόνα, τήν πείνα, τήν γυμνότητα, ὅλα τά εἶχονάφήσει στά σπίτια των. Τί νά φάγωσι, μέ τί νά σκεπασθῶσι. Κατάστασις φρικώδης καί άπελπιστική..... Ἐθηκαν πῦρ από τέσσερα μέρη τήν Ραψάνην καί παρέδωκαν αὐτήνεῖς τάς φλόγας. Οἱ δέ καπνοί καί αἱ φλόγες τῶν καιομένων οικιῶν έφθανον μέχριζουρανοῦ, καί ὁ πνέων ἄγριος βοριᾶς άπετελείωσε τό κακόν, καί εν μιᾷ νυκτί ἡ Ραψάνη μετεβλήθη εἰς στάκτην καί έρείπια. Μεταξύ τῶν πυρποληθέντων οικιῶν {ήταν} καί τά σχολεῖα, ἡ έκκλησία Μητρό-πολις Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἡ Ἐπισκοπή καί μεγάλη βιβλιοθήκη μέ δύο χιλιάδες τόμους διαφόρων θρησκευτικῶν καί ιστορικῶν βιβλίων καί χειρογράφων. Τήν ἰδίαν νύκτα παρεδόθησαν εἰς τάς φλόγας ὁ Νεζερός, ἡ Καρυά Ὀλύμπου»

Σύμφωνα με το Ημερολόγιο του Ραψανιώτη Λεωνίδα Κ. Παπακόστα, η πυρπόληση της Ραψάνης έγινε την 1η Μαρτίου του 1878, κατά την οποία οι Τούρκοι έκαψαν 270 σπίτια και εργαστήρια. Σε ενθύμηση πάλι εκκλησιαστικού βιβλίου της γειτονικής Κρασιάς αναφέρονται τα εξής: «1878, Φεβρουαρίου 20, εν Κρασιά. Ὅταν ήρθαν οι κλέφτες και έμασαν ασκέρι ραγιάδες και επήγαν να πολεμήσουν εις το Σουλιό με τους ζομπαέδες (ατάκτους) και τους κονιάρους, διά να πάρουν τη Λάρισα και ανίκησαν οι ζοπέηδες (άτακτοι) και έφυγαν ο κόσμος ὅλος και επήγαν οι ζοπέηδες και έκαψαν τη Ραψάνη και επήραν σέα και μπακούρια...».

Αλλά και ο Αμβρόσιος Κασσάρας, ὅπως ο ίδιος αφηγείται στο έργο του «Η επισκοπή και ο επίσκοπος Πλαταμώνος» που γράφει στα 1895, πάνω από 100 σπίτια λαφυραγωγήθηκαν και παραδόθηκαν στη φωτιά. Πυρπολήθηκε το κτίριο της επισκοπής, η εκκλησία που απόμεινε μόνον ένας σωρός από πέτρες, καθώς και η

κατοικία του με συνέπεια να καταστράφουν όλα τα προσωπικά του αντικείμενα, μόνο τα άμφια του έμειναν.

Η επιστροφή των Ραψανιωτών στα σπίτια τους δεν άργησε να πραγματοποιηθεί. Στις 3 Μαρτίου, επιστρέφουν στα σπίτια τους μετά από ενέργειες των Ραψανιωτών εμπόρων της Λάρισας, αφού η οθωμανική διοίκηση έδωσε την άδεια. Τα γεγονότα όμως που διαδραματίστηκαν και η ανασφάλεια των κατοίκων οδήγησαν πολλούς από αυτούς στη Λάρισα με συνέπεια την πληθυσμιακή συρρίκνωση της Ραψάνης.

Στις 19 Απριλίου/1 Μαΐου 1878 υπογράφεται η ανακωχή του Σμοκόβου με τη διαμεσολάβηση των Άγγλων προξένων, οι οποίοι πείθουν τους επαναστάτες να σταματήσουν κάθε πολεμική δραστηριότητα με αντάλλαγμα τη γενική αμνηστία από την Τουρκία.

Οι αδυναμίες στην οργάνωση και τη στελέχωση των επαναστατικών σωμάτων δεν έφεραν την απελευθέρωση, η θυσία όμως των Ραψανιωτών μαζί με τη θυσία των άλλων Θεσσαλών και των Μακεδόνων, που συνεχίζουν τον αγώνα τους, επηρέασαν τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις στην απόφαση για την επέκταση των ελληνικών συνόρων.

Τα βαλκάνια μοιράζονται ξανά στο Συνέδριο του Βερολίνου στις 13 Ιουνίου του 1878. Εντύπωση προκαλεί ότι όσο κρατά η διαπραγματεύση στο Βερολίνο, δεν συζητά με την Τουρκία για τις «**μεθοριακές παραχωρήσεις**» στην Ελλάδα, δεν βγάζει άχνα για Θεσσαλία, Μακεδονία, Κρήτη, Ήπειρο. Ενώ το παζάρι με την Ελλάδα έχει ως εξής: «Θα έρθετε μεν στο Συνέδριο, αλλά δεν θα συμμετέχετε στις διαπραγματεύσεις παρά μόνο στις συζητήσεις». Πράγματι μετά από δυο βδομάδες, πήρε πρόσκληση από τον Πρόεδρο του Συνεδρίου, ο Δηλιγιάννης ως Υπουργός Εξωτερικών για να παρουσιάσει τις θέσεις της Ελλάδας. Η ελληνική αντιπροσωπία έμεινε μόνο μισή ώρα στην αίθουσα, είπε τα επιχειρήματα, τυπική η διαδικασία προκειμένου να τηρηθούν τα προσχήματα, όμως ουσιαστικά η διπλωματική μάχη και οι αποφάσεις θα δίνονταν στο παρασκήνιο χωρίς την Ελλάδα παρούσα.

Τελικά μετά από 3 χρόνια διαπραγματεύσεων, η Θεσσαλία προσαρτήθηκε το 1881, μετά τη συνθήκη του Βερολίνου του 1878, ενώ θα χρειαστεί να χυθεί το αίμα δύο Βαλκανικών πολέμων για να αποκτήσει η Ελλάδα τα σημερινά της σύνορα.

Ραψάνη 5 Μαρτίου 2020